

Dick en Jan. Foto: Jan Alewijn Dijkhuizen.

Vanwege de grote groepen ganzen, zwanen en kieviten moet ik ook aan de bak om de aantallen te schatten. Ik vind het altijd lastig om honderden ganzen te tellen maar Dick en ik kwamen toch vaak verrassend dicht bij elkaar uit. Ook het herkennen van soorten is soms een uitdaging, op gehoor heeft Dick niets aan mij maar met mijn ogen gaat het beter (en een telescoop helpt ook) en zo help ik Dick aan een nieuwe soort: in de Strypsche Wetering ontdek ik een kleine witte reiger met een gele korte snavel. Omdat ik zeker weet dat het geen grote of kleine zilverreiger is moet het wel een voor mij tamelijk onbekende koereiger zijn. We bestuderen hem en zijn het eens. Toch leuk, 4 soorten reigers op één dag. De roerdomp hebben we gezocht maar niet gevonden.

We drinken koffie op het erf van een boer aan de Toeloopweg. Deze boer blijken Dick en ik dus beiden te kennen. Dick stopt daar ieder jaar voor de koffie, deelt een stroopwafel met de boer en maakt een praatje, voor mij is dit een kerkuiladres, dat wisten we dus niet van elkaar... Ook nu eet de boer een stroopwafel mee en vertelt dat hij een jagende sperwer met een spreuw in zijn schuur had, de sperwer had zelfs even vastgezet in gaas maar voor de boer kon helpen was te gelukkig al losgekomen. Hier zien we ook de eerste witte kwikstaarten, even later nog enkele. Dick vertelt dat Sovon hem naar aanleiding van deze soort eens benaderd had of dit wel klopte in dit jaargetij, maar ik kan het bevestigen, we zagen witte kwikstaarten. Ook over de melding van een muskusrat in de Waal werd in de jaren 80 stevig gediscussieerd, volgens velen kon dat niet maar ondertussen weten we beter! Onderzoekers zijn het sowieso vaak oneens maar dat geeft niet, discussie is goed en levert nieuwe inzichten op. Waarnemingen blijven melden dus!

Zo fietsen we vier uur lang de polder door, soms met bebouwing, over dijken, langs fietspaden, langs de Westvoornweg en overal is wel wat te zien en te horen. Er gaat als je er op let een wereld voor je open! Ondanks dat het onaangeneem is gaan miezeren (zie anekdote over Ans) heb ik toch van deze excursie genoten en heb ik Dick gemeld dat ik wel vaker mee wil! Bedankt Dick voor deze verrassend boeiende excursie zo dicht bij huis.

Een winterkoning met teken.
Foto: Jan Alewijn Dijkhuizen.

Tekenencefalitis.

Door Harry Vermeulen (huisarts in Hellevoetsluis).

Klimaatverandering kan leiden tot een wereldwijde toename van infectieziekten. Nederland wordt warmer, het wordt natter, de zomers worden droger en de zeespiegel stijgt. Deze veranderingen worden vaak in een adem genoemd met een (wereldwijde) toename van infectieziekten. De gemiddelde temperatuur in Nederland is de laatste 30 jaar in alle seizoenen gestegen. De verwachting is dat tot 2050 de temperatuur 1,0 tot 2,3 graden zal toenemen en in Nederland tweemaal zo snel als het gemiddelde in de wereld.

Naast klimaatverandering spelen o.a. ook biodiversiteit, mobiliteit van de mens en demografische ontwikkelingen een rol bij de toename en ontstaan, c.q. 'ontdekken', van nieuwe infectieziekten. Volgens een recente analyse kan meer dan de helft van de humane infectieziekten verergerd worden door klimaatverandering. De toename van de ziektelast komt bijvoorbeeld door een toename in blootstelling aan pathogenen als gevolg van toegenomen recreatie of door ecologische effecten, zoals veranderingen in het verspreidingsgebied van vectoren als muggen en teken.

Vectoren zijn organismen die ziekteverwekkers kunnen overdragen tussen twee gastheren. De meeste vectoren zijn bloedzuigende geleedpotigen, zoals muggen, teken, vliegen, zandvliegen of roofwantsen. Vectorziekten zijn in sterke mate afhankelijk van klimaatomstandigheden. De levensduur van vectoren en de snelheid waarmee zij zich voortplanten worden sterk beïnvloed door omgevingsfactoren, waaronder temperatuur. Klimaatverandering zou kunnen leiden tot een uitgestreker verspreidingsgebied van bepaalde vectoren.

De teek *Ixodes ricinus* kan Lyme-borreliose en tekenencefalitis (TBE) in Europa verspreiden. De verspreiding van deze teek (vector) neemt toe in delen van Europa, ook vanuit Duitsland en Midden-Europa naar (Oost-)Nederland, mede door het milder worden van onze winters. Door warme en vochtige winters en warme lentes overleven meer teken de winter en worden ze ook eerder in het jaar actief, van maart tot oktober. In hete zomers zijn de teken juist minder actief.

Uit onderzoek in Zweden bleken deze omstandigheden de oorzaak voor een verhoogde incidentie van TBE. Ook in Centraal-Europa is er een toename van door teken overgedragen infecties: bijvoorbeeld Lyme-borreliose in Hongarije en TBE in hoger gelegen delen van Tsjechië. Maar ook andere factoren, zoals menselijke activiteiten buitenshuis, uitbreiding van bewoond gebied en vergroening van stedelijke gebieden kunnen de kans op tekenbeten beïnvloeden.

In Nederland is het virus dat TBE kan veroorzaken voor het eerst in 2016 aangetroffen in een teek op een ree op de Sallandse Heuvelrug. Het aantal mensen met besmetting met het TBE-virus is sindsdien zeer klein (een aantal gevallen op de Utrechtse Heuvelrug, in Twente en in de Achterhoek). De kans op infectie na een tekenbeet is namelijk zeer klein omdat slechts zeer weinig teken besmet zijn met het TBE-virus (1:1500 teken). Ter vergelijking: De *Borrelia*-bacterie komt voor in 1 op de 5 teken en veroorzaakt per jaar 27000 gevallen van de ziekte van Lyme (!). Risico op TBE is veel kleiner dan de ziekte van Lyme. In totaal zijn er in Nederland naar schatting 1,5 miljoen tekenbeten per jaar in de periode van maart tot oktober. In 2020 waren er 5

mensen ziek door het TBE-virus; in de jaren 2016–2019 waren het er 1-2 per jaar. Het virus van TBE wordt door besmette teken van dier naar dier overgebracht en maar af en toe van dier op mens. Het TBE-virus is in Oost- en Zuidoost-Nederland aangetroffen in kleine knaagdieren, en antistoffen tegen het virus in reeën (bron: RIVM).

In Europa, ook in Nederland, is het aantal gevallen van Lyme licht gestegen. De ziekte van Lyme heeft een incubatietijd van 1 tot 2 weken, met variatie van dagen tot wel 2 tot 3 maanden. Lyme uit zich door huiduitslag (erythema migrans), pijn in grote gewrichten, klachten aan het zenuwstelsel, en in mindere mate van het hart.

Een besmetting met het TBE-virus verloopt meestal ongemerkt en zonder klachten. Indien men er wel ziek van wordt, verloopt deze in twee fasen: na 7 tot 14 dagen krijgt men een griepachtig beeld met koorts (99%), hoofdpijn (50%), vermoeidheid en malaise (60%) en spier- en gewrichtspijnen (50%). Deze fase duurt 2 tot 7 dagen. Vervolgens is er een week zonder klachten. Daarna volgt er eventueel een hersenvliesontsteking (o.a. zware hoofdpijn, verminderd bewustzijn, misselijkheid en duizeligheid, verlammingen aan romp en extremiteiten), waarvoor ziekenhuisopname noodzakelijk is. Er zijn geen specifieke medicijnen tegen TBE: de behandeling bestaat dus zo mogelijk uit symptoombestrijding tijdens de ziekenhuisopname. Mensen met deze ernstige klachten overlijden gelukkig heel zelden: ongeveer 1 tot 2 procent. Een deel houdt na de infectie nog neurologische restverschijnselen. Vanaf 2016 zijn er tot nu toe 16 gevallen van tekenencefalitis in Nederland gemeld (bron RIVM).

Er bestaat inmiddels een vaccin dat voor 95% bescherming biedt. Mensen die lange tijd verblijven in gebieden waar TBE voorkomt kunnen zich laten vaccineren. Dit wordt aangeraden voor o.a. Midden – en Oost-Europa. Het zo snel mogelijk verwijderen van een teek verkleint de kans op infectie, hoewel het TBE-virus al snel na de beet wordt overgebracht. Dit kan de ziekte dus niet altijd voorkomen, maar verkleint ook de kans dat andere ziekten door de teek overgebracht worden, zoals de ziekte van Lyme. Zoals bekend kunnen tekenbeten voorkomen worden door beschermende kleding te dragen en de onbedekte huid met producten die DEET bevatten te behandelen voordat men de natuur ingaat.

Tot slot: Een nog zeldzamere besmettingsweg is het eten of drinken van rauwe melk of kaas van schapen, geiten of koeien uit gebieden waar het TBE-virus voorkomt. Bij besmette dieren wordt het virus uitgescheiden via hun melk.

Bronnen: RIVM, Thuisarts.nl

Onder de loep

De wezel (*Mustela nivalis*), 13 – 23 cm.

Door Gerda Hos. Tekening Eveline van der Jagt

Eind september 2023 kwam de begeleider van de plantsoenendienstploeg een praatje maken. Hij is een goede bekende van me en als ze in Tinte aan het schoffelen zijn komt hij altijd wel even langs om wat te babbelen. Dit keer geen vogelpraatje, want één van zijn mensen had tussen de rozen in het plantsoen tegenover ons huis een dode wezel gevonden. Hij zei: “Nu heb je gelijk weer een onderwerp voor een nieuw stukje”. En daar had hij helemaal gelijk in. Ik mocht het wezeltje hebben om te fotograferen en daarna te begraven. Wat ik uiteraard gedaan heb. Maar hoe uniek was het om dit kleinste roofdier van Europa van zo dichtbij te mogen aanschouwen. Natuurlijk heb ik wel eens een wezeltje met zijn golvende beweging (martersprong) de weg over zien schieten. Maar dan zie je slechts een flits van zijn bruine, slanke en langgerekte lichaam met de korte poten en staart. De buik t/m keel is trouwens wit net als bij een hermelijn. Echt een look-a-like! Al is de hermelijn groter en te herkennen aan de zwarte punt aan zijn staart. De wezel heeft een spitse neus met snorharen, felle zwarte ogen en kleine ronde oren. Echt een lekker ding om te zien, maar een geduchte vijand voor zijn prooidieren (hoofdzakelijk muizen, met een voorkeur voor woelmuizen, jonge konijnen, kleine vogels, eieren, kikkers, ratten en mollen). Hij heeft een hoge stofwisseling en moet daardoor dagelijks 25% van zijn lichaamsgewicht eten. Hij is dag actief, maar jaagt vooral in de schemering en op geur. Zolang er muizen zijn stelt hij weinig eisen aan zijn omgeving. Maar het liefst woont hij in open, droog natuur- en cultuurlandschap. Bos, duin, wei, akkers, bosjes, houtstapels en heggen vindt hij vooral fijn om in te verblijven. Hij leeft lekker solitair tot de hormonen op gaan spelen. Dit kan het hele jaar door plaatsvinden, maar in februari–april wordt er het vaakst naar een partner gezocht (roltijd). Na de paring verdwijnt manlief weer en na een draagtijd van 35–40 dagen worden de 5–7 kale en blinde jongen geboren in een nest van bladeren en gras. Het nest bevindt zich meestal in een spleet of boomholte. Na 3 weken openen de kleintjes hun ogen en na 2–3 maanden zijn ze zelfstandig en geslachtsrijp. Dat is vrij snel, maar als je bedenkt dat ze vaak niet ouder worden dan 1 jaar is dit wel belangrijk om de soort in stand te houden. In een goed muizenjaar kan er nog wel eens een 2de worp volgen. De jongen moeten dus na 2–3 maanden een eigen territorium gaan veroveren. Een mannetje heeft een sterk begrensde gebied van 1–25 ha (afhankelijk van het voedselaanbod) nodig, dat vaak het territorium van een vrouwtje overlapt. Vrouwtjes nemen genoeg met een gebied van 1–7 ha en dit wordt minder sterk begrensde als dat van een mannetje. Er wordt gewoon in een

goed geïsoleerd nest. Dit bereiken ze door veren, stukjes vacht van een prooi, zwerfafval en droog plantenmateriaal te gebruiken. De wezel is de hele dag en ook wel 's nachts op jacht om aan voldoende voedsel te komen. Tussendoor wordt er snel een hazenslaapje gedaan. Is hij weer actief dan gaat hij regelmatig op de achterpoten staan om de omgeving te verkennen (kegelen) en uit nieuwsgierigheid. Vangt hij een prooi, dan wordt deze gebeten in de hals en in de houdgreep gehouden tot deze dood is. Hij is erg moedig en zeer woest. De spreuk: “zo bang als een wezel” klopt dus niet echt. Klimmen en zwemmen gaat hem ook goed

